
Snježana Kordić
Münster

КОНГРУЕНЦИЈА С „ВИ” ИЗ ПОШТОВАЊА

1. Личне замјенице и изражавање поштовања

1.1. Новија истраживања показују да вјеројатно у свим језицима и културама постоје средства помоћу којих говорник може изразити своје поштовање према суговорнику (Watts 1992: 56). Иако је распон таквих средстава врло широк, ипак се у више од половине језика свијета поштовање (социјална дистанца, службеност, потчињеност и сл.) изражава варијацијом употребе личне замјенице, односно флексијом унутар категорије лица и броја (Simon 1997: 269). Варијација лица остварује се тако да се уместо замјенице 2. лица користи замјеница 3. лица као израз поштовања, а варијација броја остварује се употребом замјенице у множини уместо замјенице у једнини.¹ У вези с тим двјема могућностима запажена су на примјеру разних језика слједећа универзална својства: а) варијација лица обично се појављује синкронијски или дијакронијски комбинирана с варијацијом броја у исте сврхе, б) варијација лица означава већи ступањ поштовања односно социјалне дистанце него варијација броја у језицима који располажу објема могућностима, в) у варијацији броја не-једнина изражава веће поштовање или већу социјалну дистанцу према суговорнику него једнина (Simon 1997: 269). Из тога произлази да би варијација броја била примарна: "Status and number are closely related; the use of plural forms to signal greater status is documented for a number of genetically unrelated languages." (Mühlhäusler & Harré 1990: 84).

1.2. Примјери варијације броја личне замјенице прилично су стари. У Европи је употреба множине уместо једнине забиљежена у III столећу, када је краљ говорио о себи у првом лицу множине пред поданицима, користећи тзв. *царско ја* (Майтинская 1969: 156). Майтинская

¹ Осим тих двају типова како настају изрази поштовања Майтинская (1969: 152) наводи и трећи тип – употребу посебне замјенице настале од именице (нпр. пољски *pan, panī*, које Mühlhäusler & Harré 1990: 146 описују као "noun-like pronouns used with pseudo-third person verbs") – међутим он се може сматрати подтиповом варијације лица.

(ibid.) претпоставља да како је господар о себи често говорио у множини 1. лица уместо у једнини, тако су и поданици обраћајући се њему почели такођер употребљавати множину 2. лица уместо једнине. То се онда времсном уопћило као израз поштовања према било којој особи. Кад се погледа стање данас, онда се види да је употреба 2. лица множине за изражавање поштовања толико раширена у разним језицима да се највјеројатније ради о једној универзалној тенденцији (Simon 1997: 272).

1.3. Што се тиче славенских језика, Berger (1998: 317) тврди да је на славенском југоистоку развој тог прономиналног модела ословљавања касније започео него у другим славенским језицима. Осцилирања у конгруенцији са замјеницом из поштовања у бугарском индиректно показују да се тај модел још није учврстио. У македонском је неучвршћеност модела још јаче изражена.

2. Проблем конгруенције

2.1. Посебности у конгруенцији везане за замјеницу у множини као израз поштовања запажене су већ у разним језицима, и то како у конгруенцији предиката тако и у конгруенцији атрибута. Наime, кад се користи *Vi* из поштовања, онда долази до конфликта између граматичког плурала те замјенице и стварног сингулара особе адресата. Тада сукоб између граматичке конгруенције (која се базира на граматичком плуралу замјенице) и семантичке конгруенције (која се базира на природном броју и роду) рјешава сваки језик на свој начин (Stone 1977: 504). Притом, постоје неке опће тенденције. Једна тенденција је да глаголски предикат обично конгруира граматички с множином (Майтинская 1969: 158), напр.:

(1) хс. *Госпођо Марић, када џуђај ЕТЕ?*

Тако је не само у језицима у којима се користи 2. лице множине, него напр. и у њемачком, у којем се користи 3. лице множине као израз поштовања (Weinrich 1993: 103). Друга тенденција је да именица у функцији предикатива конгруира семантички, и у језицима где се користи 2. лице множине и у језицима где се користи 3. лице множине, напр.:

(2) њем. *Sind Sie DeutschER? Sie sind gewiß Medizin-StudentIN?*

Осим финитног глагола и именице, конгруенцију у предикату могу изражавати и партиципи и придјеви. Њихова конгруенција више варира од језика до језика, али и ту постоје одређене тенденције. Comrie је утврдио (1975: 406–407) да предикати који имају више глаголских особина претендирају граматичкој конгруенцији, а они који имају више именичких особина семантичкој конгруенцији. Тако да постоји једна хијерархија

предиката с обзиром на вјеројатност граматичке или семантичке конгруенције:

- (3) финитни глагол > глаголски партицип > адјектив као предикатив > именица као предикатив

На лијевом крају, где се највећа вјеројатност граматичке конгруенције, налази се финитни глагол, а на десном крају, где је највећа вјеројатност семантичке конгруенције, налази се именица.

2.2. Какве варијације постоје у континууму од финитног глагола до именице унутар те хијерархије, показао је Comrie (1975: 407–408) на примјеру дијела славенских језика. У хрватскосрпском (даље у тексту: хс.) и финитни глагол и партиципи и адјектив имају граматичку конгруенцију, а само именица семантичку, нпр.:

- (4) *Гостиођо Марић, како СТЕ пуштоваЛИ? ЈестЕ ли уморНИ?*
Ви СТЕ ипак старија ДАМА.

У чешком, напротив, само финитни глагол има граматичку конгруенцију, а и партиципи и адјектив и именица имају семантичку конгруенцију, нпр.:

- (5) *Vy JSTE byLA dobrÁ.*

У македонском и именица и адјектив имају семантичку конгруенцију (Кепески 1983: 155), нпр.:

- (6) *Вие СТЕ мошне добАР.*

У руском финитни глагол, партиципи и кратки облици адјектива имају граматичку конгруенцију, док дуги облици адјектива и именица имају семантичку конгруенцију, нпр.:

- (7) *И говорю ей: как вы мыЛЫ / Я всеёда знал, что вы родНАЯ.*

Увид у варијације може се употребити ситуацијом из бугарског језика јер у њему постоји разлика у конгруенцији између партиципа актива и партиципа пасива: према норми партицип актив има граматичку конгруенцију, а партицип пасив семантичку (Corbett 1983: 47; но у разговорном језику често и партицип актив има семантичку конгруенцију, (Дончева 1986: 78, 81), нпр.:

- (8) *А защо не СТЕ спали в обцежитието / Ето, вие вече СТЕ принуден да тъсите начин, за да се овободите от единия.*

Док, као што се види, у једним славенским језицима у континууму између финитног глагола и именице доминира граматичка конгруенција (хс., руски), а у другим славенским језицима семантичка конгруенција (чешки, бугарски), у сплавенском језику граматичка конгруенција доминира у писаном језику, а семантичка конгруенција доминира у говорном језику (Storer 1977: 495–5, Corbett 1983: 49), нпр.:

- (9) *Vi ste biL! dobrI / vi ste biLA dobrA.*

3. Конгруенција у хрватскосрпском

3.1. За хс. се тврди да га од других славенских језика разликује обавезна граматичка конгруенција (Hegerty 1981: 273). У хс. финитни глагол показује 2. лице множине, партицип актив и партицип пасив показују множину мушкиог² рода. Колико таква граматичка конгруенција говорнику ненавиклом на њу може бити необична, види се из описа реакција говорника стандардног пољског језика на пољске руралне дијалекте у којима се користи шу и граматичка конгруенција као у хс.: говорницима стандардног пољског таква употреба звучи двоструко апсурдно а) јер се користи плурал иако је референт само један, и б) јер се користи маскулин и кад је референт жена (Stone 1977: 493).

3.2. С обзиром на граматичку конгруенцију тврди се за хс. да је наспрам других славенских језика посебан и по томе што слично трећира глаголе и адјективе (Comrie 1975: 415) јер адјективи и друге придјевске ријечи у хс. као и глаголи показују множину мушкиог рода. Но, ту постоје одређена ограничења. Popović (1991) је показао да множину мушкиог рода показују само онце придјевске ријечи које су у номинативу.³ Кад су у неком другом падежу, онда не подлијежу граматичкој конгруенцији, него семантичкој и показују сингулар мушки или женског рода (без обзира на своју синтактичку функцију, тј. и као предиктиви и као атрибути итд.), напр.:

- (10) *ПосталаИ СТЕ нервознИ / ПосталаИ СТЕ нервознОМ.*
- (11) *Ви, шако ЈамейнИ, сигурно БЕТЕ наћи неко рјешење / С Вама, шако ЈамейнОМ, није лако изићи на крај.*

Стога је потребно коригирати тврђење какве се срећу и у најновијој литератури, насталој након Поповићевог члánка, напр. „Das Serbokroatische und das Slovenische repräsentieren den Fall, in dem nur das Prädikatsnomen singularisch kongruiert und sonst überall der Plural steht.“ (Berger 1995: 39).

3.3. Од правила да придјевске ријечи у номинативу имају граматичку конгруенцију, а у другим падежима семантичку изнимке су поименичене придјевске ријечи и неке придјевске ријечи које немају одго-

² Мушки род у хс. функционира као немаркирани члан категорије рода наспрам женског: “the semantics of the masculine gender include references to both sexes” (Corbett 1983: 202). Једнак статус има мушки род и у већини других језика (Ivić 1995: 142). Али да и у таквој, генеричној употреби мушки род референт најчешће ипак бива схваћен као мушкарц, показује за енглески језик Corbett (1991: 220–221).

³ Popović (1991: 43–44) напомиње да се у пракси повремено среће и семантичка конгруенција у номинативу те да она код придјевских ријечи не вриједа толико језични осјећај. Такођер напомиње да семантичка конгруенција у Хрватској у 19. столећу највећије није била изузетак, него равноправна граматичкој. Hegerty (1981: 262) паводи примјере са семантичком конгруенцијом из дјела војвођанских и славонских писаца 18. и 19. столећа.

варајућу множину. Такве ријечи имају семантичку конгруенцију у свим падежима, као и именице (Popović 1991: 45):

- (12) *Ви сите ЈЕДНА, а њих је више; Ви сите САВ занесен за то ладање.*

Корелативна замјеница је такођер изнимка у примјерима попут *Ви сите управо ОНАКВА каква се тражи*. У таквим примјерима подразумијева се у предикату уз корелатив нека именица из претходног контекста, нпр. *Ви сите онаква особа / продавачица / жена*, па се корелатив равна према семантичкој конгруенцији подразумијеване именице. У примјерима у којима се у предикату уз корелатив не подразумијева нека именица, попут *Ви сите ОНАКВИ какви бисте и требали бити*, корелатив нема семантичку конгруенцију. Он стоји на мјесту неког адјектива, нпр. *Ви сите савршени / љубазни / праведни*, па има као и адјектив граматичку конгруенцију.⁴

4. Посебност номинатива

4.1. Посебност номинатива наспрам других падежа није специфичност само хс. језика. Проматрајући конгруенцију с *вы* из поштовања у руском језику Булыгина & Шмелев (1997: 330–332) закључују да то *вы* има различита синтактичка својства наспрам обичног *вы* и да га се зато не може проматрати као резултат транспозиције,⁵ тј. пренесене употребе обичног *вы*. Наиме, правило је да транспозиција не мијења изворну конгруенцију. А код *вы* из поштовања је изворна, плурална конгруенција присутна само у номинативу пријдјевских замјеница и кратких пријдјевских облика, док у косим падежима није:

- (13) *Вы САМИ знаете давно, что вас любить немудрено / Я вас любил так искренно, так нежно, как дай вам Бог ЛЮБИМОЙ быть другим; Я верно б вас ОДНУ избрал в подруги дней моих печаль-ных; Любите САМОГО себя; Вам САМОМУ это бы обидно.*

Булыгина & Шмелев наводе да се не може објаснити зашто пријдјевске замјенице и кратки пријдјевски облици у номинативу подлијежу извornoј конгруенцији, а у косим падежима семантичкој. Очito за *вы* из поштовања постоје посебна правила конгруенције, па зато сматрају да треба издвојити то *вы* као засебну замјеницу у систему замјеница руског језика.

⁴ Захваљујем се Љ. Поповићу на усменом коментару којим је поводом читања конгруенције корелативне замјенице усмјерио тражење одговора у овом правцу.

⁵ О појму *транспозиција* в. Ницолова (1986: 14).

4.2. Оно што је специфичност хс. наспрам руског језика, јест да стање у хс. показује да је већ и у номинативу нарушена изворна конгруенција јер она у хс. укључује и три рода, а уз *Ви* из поштовања је у номинативу могућ само један род, мушки. Зато је питање да ли се и у номинативу може говорити о изворној конгруенцији.

4.3. Разлике у изражавању поштовања између номинатива и косог падежа састоје се у сљедећем: У номинативу може *Ви* из поштовања изостати јер граматичка конгруенција финитног глагола и придјевске ријечи у номинативу означавају да се ради о обраћању и о облику из поштовања кад је из контекста или ситуације очито да се обраћање односи на једну особу. У косим падежима само облик од *Ви* одступа од природног рода и броја, и тиме исказује поштовање. Гледано из перспективе придјевских ријечи, то изгледа овако:

- (14) (обраћање једној особи)
- ном. *и Ви САМИ знајте да није мудро писати Вам*
 коси падеж и Вами САМОЈ је познатио да...
- (обраћање множини особа)
- ном *и Ви САМИ знајте да није мудро писати вам*
 коси падеж и вама САМИМА је познатио да...

У примјеру с номинативом наспрам примјера с косим падежом облика из поштовања номинатив придјевске ријечи *сами* може стајати и без *Ви* (*и САМИ знајте да...*) јер се обраћање имплицира већ из облика финитног глагола *знајте*. Насупрот томе, коси падеж придјевске ријечи *самој* не може стајати без *Вама* (** и САМОЈ је познатио да...*) јер се обраћање не имплицира. У косом падежу, када се финитни глагол не може конгруенцијом довести у везу с *Вама*, ни придјевске ријечи не исказују поштовање плуралом.⁶ Али оне једнозначно показују да је коси облик *Вама*, који као и други коси облици не може бити изостављен, облик из поштовања, а не обични плурал баш тиме што имају семантичку конгруенцију. Само у косим падежима придјевских ријечи које конгруирају с облицима од *Ви* види се и без контекста или очитости ситуације да се не ради о правом плуралу иако је употребљена плурална лична замјеница.⁷ То значи да коси падежи доносе више информација.

⁶ С том чињеницом у супротности је теоријско објашњење Роповића (1991: 50) да кад је граматичком конгруенцијом финитног глагола већ означенено да се ради о обраћању из поштовања, онда су остале конгруентне позиције функцији чисто редундантне и тиме отворене и за семантичку конгруенцију глагол *Ви си с њима послала*, где се већ означен је да се ради о поштовању, па се остале конгруентне позиције теоријски могли изражавати и семантичку конгруенцију. Извесно било је у косим падежима нема конгруенције финитног глагола која би означавала да се ради о обраћању из поштовања, а ипак је семантичка конгруенција других конгруентних позиција обавезна.

⁷ Овде се не ради о примерима кад је само придјевска ријеч у косом падежу, а *Ви* у номинативу и финитни глагол конгруира с њим.

5. Усклађивање формално базиране конгруенције

5.1. Граматичка конгруенција с *Ви* које стоји у номинативу очитује се као поједностављивање у смислу успостављања искључиво формално базираног слагања предиката са субјектом односно атрибута с управном ријечи. На тај начин нема формалног конфликта у конгруенцији на релацији субјект-предикат унутар исте реченице. И у примјерима где је могућ номинатив и инструментал, и где номинатив има граматичку конгруенцију, а инструментал семантичку, постоји тенденција за употребом номинатива, а тиме и за формалним усклађивањем конгруентних ријечи на разини субјект-предикат, нпр. *Посталали стије врло нервозни / Посталали стије врло неврозни*. У прилог тенденцији за формалним усклађивањем на разини субјект-предикат говори и чињеница да је у једноставној, директној предикацији с најчешћим копулативним глаголом могућ само номинатив и граматичка конгруенција *Ви стије несретни / *несрећни*.

5.2. Тенденцију за таквом усклађеношћу конгруенције на разини субјект-предикат потврђују и примјери који на први поглед изгледају као изнумке: *Ви сматрајте себе незамјењивом; Ви недовољно цијенијте саму себе*. Иако глагол у тим примјерима показује множину, допунски предиктив у првом примјеру а атрибут у другом, који се индиректно односе на *Ви* преко објекта изреченог повратном замјеницом, показују једнину женског рода. Но, у оба примјера се придјевске ријечи везују за објект (и стоје у инструменталу односно у акузативу), па се према томе не ради о непосредној конгруенцији на разини субјект-предикат, усп. *Ви недовољно цијенијте x (= саму себе)*. Придјевске ријечи које се везују за објект на потпадају више под граматичку конгруенцију. Кад би се употребио номинатив, нпр. *Ви сами недовољно цијенијите x (себе)*. Исто тако би одстрањивање објекта у првом примјеру *Сматрајте да стије (Ви) незамјењиви* успоставило однос субјект-предикат и аутоматски граматичку конгруенцију.

5.3. Примјери у којима је могућ номинатив или инструментал, попут *Показали стије се неодлучни / неодлучном*, показују да је номинатив нова предикација, која подразумијева финитни глагол с граматичком конгруенцијом, усп. *Показали стије да стије (Ви) неодлучни*, док инструментал нема својства нове предикације с финитним глаголом **Показали стије да стије неодлучном*. Насупрот номинативу, инструментал се искључиво односи и везује за објект, усп. инструментал *Показали стије себе неодлучном* наспрам номинатива **Показали стије себе неодлучни*.

5.4. Могуће је, дакле, да номинативи придјевских ријечи у себи носе својства сажетих предикација и кад површински не стоје у преди-

кату, и да би се стога могло рећи како је предикатност то што захтијева граматичку конгруенцију (јер предикат се формално слаже са субјектом). Већ то што се други падежи називају зависни падежи, док се номинатив и вокатив називају независним падежима морало би указивати да се код тих двају падежа подразумијева дубинска предикација, па би придјевске ријечи у номинативу уз *Vi* из поштовања уствари биле дубински предикати.⁸

5.5. Ако заиста постоји горе наведена тенденција за формалним усклађивањем на разини субјект-предикат, онда се поставља питање како објаснити конгруенцију кад се у хс. користи *Vi* из поштовања у обраћању множини особа. Наиме, придјевске ријечи и партиципи тада показују плурал и природни род: *Госпођо Катић и госпођо Марић, да ли CTE се већ упознале?* Објашњење се може потражити у разлици између двају *Vi*, као полазишта за конгруенцију. *Vi* из поштовања употребијебљено за једну особу показује плурал који је само формалан, без икакве семантичке подлоге. Финитни глагол, који је у стању конгруијати само бројем, показује плурал конгруирајући тако с формалним бројем субјекта. Партицип и придјевска ријеч у номинативу такођер се усклађује према тој формално базираној конгруенцији и показују плурал. Али они имају својство да морају показати и род. Будући да се ради о формално базираној конгруенцији, они показује немаркирани мушки род. Дакле, усклађивање се одвија само на бази формалног броја без семантичке подлоге. С друге стране, при обраћању множини особа помоћу *Vi* из поштовања множина коју *Vi* исказује има и семантичку подлогу. Финитни глагол конгруира с тим, семантички базираним, бројем субјекта. И партицип и придјевска ријеч у номинативу усклађују се према постојећој семантичкој подлози и показују плурал и природни род, женски или мушки.⁹ Из ове управо описане разлике између двају *Vi* види се да се горе наведена тенденција односи на ону конгруенцију која је искључиво формално базирана.

⁸ Иако је вокатив самосталан, граматички независан исказ (Тополињска 1996: 3), семантичка конгруенција вокатива придјевских ријечи произлази из тога што се не поимениче (*Xej, високи / висок, дођи јавамо!*), па као и други поименичени придјеви имају семантичку конгруенцију, усп. *Vi сите ојажујеша?* и *Ојажујеша, устапиши!*

⁹ Али понекад ип ненормирана граматичка конгруенција не звучи тако неприхватљиво, напр. ако је партицип удаљенији од вокатива, напр. *Госпођо К. и госпођо М., позвала сам Вас да бих сазнала да ли сите упознате / упознати с приједлозима комисије.* Присуство неке ријечи са семантичким базираном конгруенцијом рода унутар исте минималне реченице у којој је партицип потпуно укида могућност граматичке конгруенције код партиципа, усп. *Госпођо К. и госпођо М., позвала сам Вас обје јер не знам да ли сите упознате / упознати с приједлозима комисије* (наспрам *Госпођо К. и госпођо М., позвала сам Вас јер не знам да ли сите обје упознате / упознати с приједлозима комисије.*) То такођер потврђује тенденцију за усклађивањем конгруенције на разини субјект-предикат: унутар исте реченице

5.6. При обраћању множини особа из поштовања нема конфликта какав постоји при обраћању једној особи јер је обраћање множини особа потпуно у складу с извornом плуралном конгруенцијом замјенице *vi*.¹⁰ То истовремено значи и да нема никакве разлике између „фамилијарног“ обраћања множини особа и обраћања множини особа из поштовања. Само при обраћању једној особи израз поштовања је недвосмислен. Очито је у хс. важније исказати поштовање у обраћању једној особи него у обраћању множини особа (таква ситуација није нпр. у њемачком језику, где је израженост поштовања недвосмислена и у обраћању једној особи и у обраћању множини особа: *du bist / Sie sind, ihr seid / Sie sind*).

6. Закључак

6.1. Већ споменута Комриева предикатна хијерархија (од лијево према десно расте вјеројатност семантичке конгруенције: финитни глагол – партицип – адјектив – именица)¹¹ и хијерархија конгруенцијских позиција коју је дефинирао Corbett (1983: 10) (од лијево према десно расте вјеројатност семантичке конгруенције: атрибут – предикат – релативна замјеница – лична замјеница) могу се надопунити хијерархијом падежа код придјевских ријечи јер је у хс. (и руском) у номинативу граматичка конгруенција, а у другим падежима семантичка.¹²

¹⁰ О множини се ради и у случајевима координације замјенице *Vi* и неке друге личне замјенице или именице, па конгруентне ријечи такођер имају извornу семантичку конгруенцију: *Госпођо Марин, да ли сте се Vi и моја мајка већ упознале?*

¹¹ У хс. се донекле може говорити и о хијерархији функција за прихватљивост ненормиране семантичке конгруенције код придјевских ријечи. Наиме, у функцијама најдиректније повезаним с финитним глаголом је прихватљивост ненормиране семантичке конгруенције мања. Већ Popović (1991: 51) претпоставља да би испитивање учесталости појављивања повремене семантичке конгруенције вјеројатно показало да се она ријеће појављује код копулативног предиката као повезанијег с глаголом, а чешће код актуалног квалификатива као мање повезаног с глаголом. То је ујврљиво јер ако се погледају примјери с семантичком конгруенцијом уместо граматичке које Поповић наводи, само један од седам примјера с придјевском ријечи у функцији предикатива звучи прихватљиво, док сви примјери с актуалним квалификативом звуче прихватљиво.

¹² То није једини случај да номинатив заузима посебно место у хијерархији падежа наспрам других падежа: једнако је нпр. и с употребом ресумтивне личне замјенице уз *што* – само у номинативу није никад могуће употребити ту личну замјеницу, нпр. *Речи оном човјеку што (он) сједи да дође*, док други падежи по правилу уоглађе не могу без ње, нпр. *То није онај човјек што сам да/Ø јучер видio*. Номинатив је због више разлога посебан: то је падеж који се најчешће употребљава и који изражава најједноставнији, базичнији однос: именовање + однос субјект-објект. Може га се описивати и као привилегирани падеж (Вукомановић 1996: 350), падеж „првог човјека“, тј. човјека који је у центру пажње говореног лица (Тополињска 1996: 2–3, 7).

6.2. За хијерархију од финитног глагола до именице полазиште је била категорија броја, иако је полазна категорија уствари могла бити род. Јер именице имају стабилан род (осим малобројних изнимака), који не могу мијењати, док број мијењају. Исто тако, тиме што именица имењује предмет, логично је да управо она задржава највише реалних особина тог предмета из изванјезичне стварности у свом категоријалном значењу, па код живих бића најчешће има природно мотивиран род (с изнимкама попут *колега*, *тати*, *тата*). Зато је логично да именица представља крајњу точку стабилности базичне семантичке конгруенције¹³ код *Vi* из поштовања.

6.3. Насупрот томе, падеж који изражава именовање, номинатив, једини међу падежима уз *Vi* нема семантичку конгруенцију. Значи да на њега јаче дјелују нека друга, формална правила. Она могу произлазити из односа који се номинативом изражава, а то је однос субјект-предикат и конгруенција на разини субјект-предикат те постојање тенденције на тој релацији за усклађеношћу оне конгруенције која је искључиво формално базирана.¹⁴

6.4. У закључку је потребно скренути пажњу и на то да Корбетово правило (1983: 84) како је номинатив наспрам других падежа подложнији семантикој конгруенцији,¹⁵ које је успоставио на основи конгруенције личне замјенице с именицом, стоји у контрадикцији с конгруенцијом номинатива придјевских ријечи код *Vi* из поштовања, где само номинатив наспрам других падежа има граматичку конгруенцију. Та разлика се може објаснити ако се промотри синтаксичка функција конгруентних ријечи. Лична замјеница у номинативу која конгруира с именицом је прави субјект у реченици, који ће као такав тек успоставити правила конгруенције за финитни глагол, јер финитни глагол се равна према субјекту. С друге стране, код номинатива придјевских ријечи конгруен-

¹³ Примјере „да је семантичка конгруенција бazični način slaganja pri obraćanju sagovorniku i da postoji kao *latentni princip* i kada zvanična norma i jezičko osjećanje zahtevaju honorificko slaganje [= gramatičku kongruenčiju]“ види у Popović (1991: 51). И подаци Corbetta (1983: 34) добивени при испитивању руских информаната – школованији информанти су конзервативнији, мање спремни да употребљавају семантичку конгруенцију – показују да је семантичка конгруенција базична, природно полазна, те да се тек школовањем она свјесно замјењује синтактичком конгруенцијом.

¹⁴ Усклађеност искључиво на форми базиране конгруенције на релацији субјект-предикат види се не само уз *Vi* из поштовања. Тако напр. у множини *Moje kollege su došile*, где се конгруира према формалном, граматичком роду именице, нема конфликта унутар конгруенције, док у јединини *Moj kolega je došao* конгруентне придјевске ријечи у номинативу и предикат, конгруирајући према природном роду, стоје у формалном конфликту према именици као полазишту конгруенције.

¹⁵ То правило гласи: “Whenever, in a given position on the Agreement Hierarchy, there is a difference between the agreements found in the nominative and in the oblique cases, the form found in the nominative will have the greater degree of semantic justification.”

ција се успоставља на основи *Ви* као субјекта, па оне, било као дубински било као површински предикати, усклађују своју конгруенцију с формалним плуралом субјекта *Ви*.

За Корбетово правило да је номинатив наспрам других падежа подложнији семантичкој конгруенцији морало би се прецизирати да се не односи на номинатив придјевских ријечи конгруентних с *Ви* из поштовања.

ЛИТЕРАТУРА

- Berger, Tilman (1995), *Versuch einer historischen Typologie ausgewählter slavischer Anredesysteme*, in: Weiss, Daniel (ed.), *Slavistische Linguistik* 1994, München, 15–64.
- Berger, Tilman (1998), *Äußere Einflüsse und interne Faktoren bei der Herausbildung der slavischen Anredesysteme*, *Die Welt der Slaven*, 43: 307–322.
- Булыгина, Татьяна Вячеславовна & Шмелев, Алексей Дмитриевич (1997), *Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики)*, Москва.
- Comrie, Bernard (1975), *Polite plurals and predicate agreement*, *Language*, 51/2: 406–418.
- Corbett, Greville G. (1983), *Hierarchies, Targets and Controllers. Agreement Patterns in Slavic*, London & Canberra.
- Corbett, Greville G. (1991), *Gender*, Cambridge.
- Дончева, Лильчана (1986), *Количественные характеристики форм вежливо-го обращения к одному лицу в русском и болгарском языках*, *Русский язык за рубежом*, 3: 77–81.
- Herrity, Petter (1981), *Проблем конгруенције у српскохрватском и другим словенским језицима*. Научни састанак слависта у Вукове дане, 7: 261–273.
- Ivić, Milka (1995), *O zelenom konju. Novi lingvistički ogledi*, Beograd.
- Jachnow, Helmut (1974), *Zur sozialen Implikation des Gebrauches von Anredepronomen*, *Zeitschrift für slavische Philologie*, 37/2: 343–355.
- Кепески, Круме (1983), *Граматика на македонскиот литеатурен јазик за училиштата за средно образование*, Скопје.
- Kocher, Margaret (1967), *Second person pronouns in Serbo-Croatian*, *Language*, 43/3: 725–741.
- Kordić, Snježana (1996), *Zamjenice u izgradnji kohezije teksta*, Radovi zavoda za slavensku filologiju, 30/31: 55–100.
- Kordić, Snježana (1996), *Slijedi li nakon lične zamjenice avijek nerestriktivna odredba*, *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 33: 121–129.
- Kordić, Snježana (1996), *Pronomina im Antezendenten und Restriktivität/Nicht Restriktivität von Restativsätzen im Kroatoserbischen und Deutschen*, in: Suprun, Adam F. & Jachnow, Helmut (eds.), *Славяно-германские языковые параллели / Slawisch-germanische Sprachparallelen*, Минск, 163–189.
- Kordić, Snježana (1997), *Predmetne pokazne zamjenice u hrvatskom, poljskom, češkom i ruskom jeziku*, Prvi hrvatski slavistički kongres, Zbornik radova 1, Zagreb, 275–288.

- Kordić, Snježana (1997), *Prezentativi evo, eto, eno*, Slavia, 66/2: 183–196.
- Kordić, Snježana (1997), *Serbo-Croatian*, München & Newcastle.
- Kordić, Snježana (1998), *Existenzsätze in den südslavischen Sprachen*, in: Rothe, Hans & Schaller, Helmut (eds.), Beiträge zum XII. Internationalen Slavistenkongreß Krakau 1998. Münchener Abhandlungen zur Geschichte und Kultur Osteuropas, Band 38, München, 31–49.
- Майтиская, Клара Е. (1969), *Местоимения в языках разных систем*, Москва.
- Mühlhäuser, Peter & Harré, Rom (1990), *Pronouns and People: The Linguistic Construction of Social and Personal Identity*, Oxford.
- Николова, Руселина (1986), *Българските местоимения*, София.
- Половина, Весна (1984), *Уйоупреба једнине и множине личних заменица у обраћању са говорнику у српскохрватском језику*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 13: 185–195.
- Popović, Ljubomir (1991), *Honorificka i semantička kongruencija pri učtivom obraćanju*, Књижевност и језик 38/1: 38–53.
- Rathmayr, Renate (1992), *Nominale Anrede im gesprochenen Russischen, Serbokroatischen und Tschechischen*, in: Reuther, Tilmann (ed.), *Slavistische Linguistik 1991*, München, 265–309.
- Rathmayr, Renate (1996), *Sprachliche Höflichkeit. Am Beispiel expliziter und impliziter Höflichkeit im Russischen*, in: Girk, Wolfgang (ed.), *Slavistische Linguistik 1995*, München, 362–391.
- Simon, Horst J. (1997), *Die Diachronie der deutschen Anredepronomina aus Sicht der Universalienforschung*, Sprachtypologie und Universalienforschung, 50/3: 267–281.
- Stone, Gerald (1977), *Address in the Slavonic Languages*, The Slavonic and East European Review, 55/4: 491–505.
- Szybińska, Małgorzata (1991), *Formy adresatywne w języku poskim i serbskochorwackim (wybrane zagadnienia)*, Język polski, 71/1: 35–41.
- Тополињска, Зузана (1996), 'Падеж' и 'члашолски род' – две ствараће џраматикализације односа између 'предиката' и његових 'аргумента', Јужнословенски филолог, 52: 1–9.
- Вукомановић, Славко (1996), *Синкрешизам облика именничких речи у српском језику*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 25/2: 347–359.
- Watts, Richard J. (1992), *Linguistic politeness and politic verbal behaviour: Reconsidering claims for universality*, in: Watts, Richard J. et al. (eds.), *Politeness in language. Studies in its History, Theory and Practice*, Berlin & New York, 43–69.
- Weinrich, Harald (1993), *Textgrammatik der deutschen Sprache*, Mennheim u.a.

DIE KONGRUENZ MIT DER HÖFLICHKEITSFORM VI

Z u s a m m e n f a s s u n g

In dieser Arbeit wird zuerst allgemein über die Personalpronomina und den Ausdruck der Höflichkeit gesprochen. Daraufhin wird auf das Problem der Kongruenz übergegangen. Am Beispiel verschiedener slavischer Sprachen werden Gemeinsamkeiten und Variationen innerhalb der Kongruenz mit der jeweiligen Pronominalform aufgezeigt, mittels derer Höflichkeit ausgedrückt wird (bzw. soziale Distanz, Offizialität, Untergebenheit u.ä.). Danach wird die Kongruenz im Kroato-serbischen beschrieben: die grammatische bei dem finiten Verb, den Verbalpartizipien und den adjektivischen Wörtern im Nominativ, und die semantische bei den adjektivischen Wörtern in anderen Kasus und bei den Substantiva. Es folgt eine Beschreibung der Besonderheit des Nominativs gegenüber den anderen Kasus, sowie eine Beschreibung der Tendenz zur Anpassung der ausschließlich formal basierten Kongruenz in der Relation Subjekt-Prädikat. In der Schlußfolgerung werden einige Ergänzungen zur allgemeinen Theorie über die Kongruenz geboten.

Snežana Kordić